

γραφείο, είπαμε μερικές ευγενικές κουβέντες, κάτι είπα εγώ πως τον περιμέναμε, και για το Νταχάου που τον σκεφτόμασταν και τον τραγουδούσαμε και η δική του απάντηση ήταν: «Ναι, αλλά εσείς δημιουργήσατε εδώ κάτι που κανένας δεν μπορούσε να διανοηθεί. Μια νέα, αγνώριστη Ελλάδα».

Φαίνεται πως αυτό τον έτρωγε, κι έτσι έκανε κι αυτός ένα δικό του αντάρτικο, μια και εμείς δεν το κάναμε σωστά, να το ευχαριστηθεί η ψυχή του!

Το πρώτο βήμα γι' αυτόν το σκοπό ήταν να πάει μόνος του στο *Ριζοσπάστη* και να προσθέσει στον πρωτοσέλιδο τίτλο τη λέξη «ΑΠΟΧΗ», πράγμα που δεν είχε οριστεί και επίσημα αποφασιστεί.

Το έκανε μόνος του, χωρίς καμιά έγκριση από το «Μεγάλο Αδερφό»; Το έκανε, έστω και με μια έμμεση παρότρυνση για να δώσει χρόνο στο «Μεγάλο Αδερφό», όταν έκαναν τις διαπραγματεύσεις (τα κοινώς λεγόμενα παζάρια) οι Μεγάλοι Σύμμαχοι για το ξαναμοίρασμα του κόσμου; Πάντως, μόνος του δε θα ξεκινούσε μια τόσο εγκληματική και τυχοδιωκτική ενέργεια για Εμφύλιο Πόλεμο...

Και όταν, αργότερα, άρχισε να γυρίζει ανάποδα ο τροχός, ο Ζαχαριάδης απάντησε: «Εμείς κάναμε το διεθνιστικό μας καθήκον!». Ποιος του το ανέθεσε; Ποιος του έδωσε το δικαίωμα να θυσιάσει, να ρημάξει, στην πραγματικότητα, μια χώρα, ένα λαό, για το «δικό» του διεθνιστικό καθήκον;

Οι νέοι, βέβαια, δεν έχουν ιδέα για όλα αυτά. Πάνε τρεις γενιές πίσω, αλλά η καθυστέρηση της χώρας μας και η ερήμωση της υπαίθρου «φορτώθηκε» στις δικές τους πλάτες. Κι ας μην το ξέρουν –άλλωστε ούτε θέλουν να το μάθουν– γιατί υπάρχει αυτή η ερημιά στην ύπαιθρο και η ασφυξία στις πόλεις.

«Κι άρχισαν τα όργανα...»

Ήταν 8 Ιουλίου 1947. Ο Καραγιώργης είχε τελειώσει νωρίς τη δουλειά με την εφημερίδα, άλλη υποχρέωση δεν είχε, ήταν στα μεγάλα κέφια του γιατί όλα πήγαν καλά, γι' αυτό πήρε όσους από το προσωπικό της εφημερίδας ήταν ελεύθεροι και τους έκανε τραπέζι στην παραλία της Γλυφάδας. Ήταν μια από τις σπάνιες φορές που ήταν τόσο κεφάτος, τίποτε από το συνηθισμένο άγχος που τον κατέτρωγε αν όλα πήγαν καλά· πείραζε το χρονοκογράφο Σπήλιο (Κολτσιδόπουλο από τη Λάρισα) γιατί άπλωνε κρυφά το χέρι του και «έκλεβε» μεζέδες. Τόσο κεφάτο κι εκρηκτικό σπάνιες φορές στη σύντομη κοινή μας ζωή τον είδα.

Και το πρωί έσκασε η «βόμβα», 9 Ιουλίου 1947. Ο Καραγιώργης, όσο αργά και να κοιμόταν, ξυπνούσε πάντα πολύ πρωί. Κι εκείνη τη μέρα, με τις πρώτες ακτίνες του ήλιου ήταν έτοιμος για τη θάλασσα. Οπότε, φτάνει ασθμαίνων ένας φίλος του που ήξερε το σπίτι, ότι απόψε ο Ζέρβας (υπουργός Δημοσίας Τάξεως) θα έκανε τη «μεγάλη του εξόρμηση» που από καιρό ετοίμαζε.

Βέβαια, παγώσαμε όλοι.

Ο Καραγιώργης ντύθηκε γρήγορα –εκεί που μέναμε λίγους γείτονες είχαμε και ήξεραν μόνο το γιατρό Γυφτοδήμο– και πήγε στο καθορισμένο σπίτι που είχαν ορίσει για ώρα ανάγκης. Εκεί, τους είχαν ήδη πιάσει, και η οικοδέσποινα ήταν η μόνη που έμεινε.

Τελικά, σε ένα από τα σπίτια που είχαν ορίσει, βρέθηκε μαζί με άλλους. Τον Παρτσαλίδη και την Αύρα τους έπιασαν και τους δυο μια και το σπίτι τους ήταν γνωστό –Γραμματέας του ΕΑΜ ο Παρ-

τσαλίδης, δεχόταν όλους τους ΕΑΜικούς συνεργάτες του στο σπίτι του. Η «σοδειά» εκείνης της βραδιάς που μάζεψε ο Ζέρβας ήταν κάπου 9.000 άνθρωποι και τους κράτησαν στο νησί της Ψυττάλειας, χωρίς νερό, χωρίς τροφή, κάτω από τον καυτό ήλιο του Ιούλη. Κόλαση!

Τελικά, ο Καραγιώργης βρήκε ένα σπίτι στο Κολωνάκι, σε χώρο και ιδιοκτήτη που δε θα κινούσε καμιά υποψία.

Και τότε αρχίζει το δικό του μαρτύριο, αλλά και το δικό μου... Ο Ριζοσπάστης έβγαине ... νόμιμος. Κάθε πρωί έπρεπε να έχει το κύριο άρθρο του Καραγιώργη. Αυτό μόνο εγώ μπορούσα να το δώσω στις κοπέλες που δούλευαν στην εφημερίδα. Κάθε μέρα σε άλλη θέση. Και έπρεπε να είναι ενήμερος για τα καθημερινά γεγονότα με τις εφημερίδες που του προμήθευα – ραδιόφωνο δεν μπορούσε να ακούσει, γκαρσονιέρα ήταν, τι το χρειαζόνταν. Και από την άλλη μεριά, εγώ στην Επιτροπή Πόλης να έχω και τα δικά μου καθήκοντα.

Και ο υπερκινητικός Καραγιώργης που δεν μπορούσε να σταθεί σε ένα μέρος περισσότερο από ένα λεπτό, αναγκάστηκε να μείνει έτσι για μήνες κλεισμένος μέσα στη μικρή γκαρσονιέρα. Όταν ο ιδιοκτήτης χρειάστηκε το διαμερισμάκι, αναγκαστήκαμε να οργανώσουμε την έξοδο του Καραγιώργη. Το σπίτι που θα τον φιλοξενούσε ήταν στην Κυψέλη και έπρεπε να οργανωθεί η μετακίνησή του. Όσπου να μετακομίσει στο νέο κατάλυμα, ζήτησε να δει τη μάνα του και το γιο του.

Στη Νέα Σμύρνη έμενε μια καλή φίλη και συνεργάτρια που η αδερφή της είχε εκεί μια μονοκατοικία. Δέχτηκαν να φιλοξενήσουν τον Καραγιώργη για μια βραδιά. Κι έτσι το πρωί, του πήγα το γιο του και τη μάνα του. Κλείστηκε με τη μητέρα του στο ένα δωμάτιο, τα είπαν για τελευταία φορά. Ύστερα, βγήκε στην αυλή, έπαιξε λίγο με το γιο του και τα δυο παιδιά του νοικοκύρη. Το απόγευμα πήρα το παιδί και τη μάνα του και φύγαμε. Πάει, λοιπόν, ο πολυαγαπημένος πρωτότοκος της Γυφτοδήμαινας, τον

φίλησε για τελευταία φορά, πάει και ο μοναχογιός του που τον προσδοκούσε και τον λαχταρούσε μια ολόκληρη ζωή και κατόρθωσε μόνο στα τριάντα εννιά του να τον αποχτήσει και να τον λένε και Αλέξη, όπως τον είχε τάξει, να τον χαρεί λιγάκι ως τα τριάνμισι χρόνια του και...

Τέλος...

(Πόσα θέλω να γράψω γι' αυτά. Δε γράφονται όμως. Καταπίνεις, ξεροκαταπίνεις, μια ζωή τα σπρώχνεις πίσω, τα πατικώ- νεις στα βάθη σου, αλλά δε γράφονται. Πόσο επιφανειακοί είμα- στε όλοι μας! Πόσα σπρώχνουμε και δεν τα βγάζουμε στο φως!).

Και η σκηνοθεσία για τη μετακίνηση ήταν δική μου υποχρέωση. Ξέραμε ότι η Ασφάλεια τον είχε σε φωτογραφίες με όλες τις πι- θανές μεταμφιέσεις: με μουστάκι, με γένια, με τραγιάσκα, όσο μπορεί να φανταστεί κανένας μεταμορφώσεις. Ακόμα και τον τρόπο βαδίσματός του ήξεραν –γρήγορο, σταθερό, με μεγάλο δρασκέλισμα. Έπρεπε λοιπόν κι εμείς να οργανώσουμε μια πα- ράσταση τελείως διαφορετική από τις δικές τους εκδοχές.

Ένα βράδυ βροχερό, ένας παππούς σούρνοντας μετά βίας τα πόδια του, με ένα μακρύ παλτό να σκουπίζει το δρόμο, ένα αξιο- θρήνητο γεροντάκι, που το τραβούσε μια «γριά» με έναν «κότσο» πελώριο στα μαλλιά, το ίδιο κι αυτή κακοντυμένη, με ένα παλτό να κρέμεται επάνω της και κάτι στραβοπατημένα παπούτσια, να οδηγεί το γέροντα. Όταν βγήκαμε από το σπίτι –όχι από εκεί που μπορούσαν να παρακολουθούν, γιατί φαίνεται πως μια από τις κοπέλες που έφερναν τις εφημερίδες, τράβηξε την προσοχή κά- ποιου ασφαλίτη. Έτσι χρειάστηκε να κάνουμε ολόκληρο κύκλο, να μην υπάρχει καμιά επαφή με το χώρο της πιθανής παρα- κολούθησης. Κι έτσι τα δυο γεροντάκια σούρνοντας και με την ομπρέλα της βροχής από πάνω τους να τους μισοκρύβει, έφτα-

σαν στις παράγκες, στα Κουντουριώτικα (τότε ήταν όλο παράγκες, τώρα έγιναν ωραία σπίτια).

Μόλις χώθηκαν μέσα στα στενά της παραγκούπολης, τα δυο «γεροντάκια» άνοιξαν γρήγορο βηματισμό, βγαίνοντας από τις παράγκες, το αυτοκίνητο τους περίμενε, χώθηκαν μέσα και βρέθηκαν γρήγορα στην Κυψέλη, στο σπίτι της κυρίας Μάρως Παξιμάδη. Εκεί άραξε ο Καραγιώργης. Ασφαλής, αλλά πάλι κλεισμένος μέσα, πάλι ακίνητος. Αλλά το κύριο άρθρο του *Ριζοσπάστη* ήταν τακτικό.

Ώσπου, στις 28 Οκτωβρίου νομίζω, έκλεισαν και τυπικά το *Ριζοσπάστη*. Ο Καραγιώργης δεν είχε πια λόγο να μένει στην Αθήνα. Όσο έμενε, όλο και πιο πολύ δυσκόλευαν τα πράγματα, όλο και πιο δύσκολη γινόταν η έξοδός του. Η μια μέρα μετρούσε για δέκα.

Στης κυρίας Μάρως έμεινε κανένα μήνα. Μέσα κλεισμένος, ακίνητος, πήγαινα κάπου-κάπου και τον έβλεπα, αλλά φως για την έξοδο από πουθενά. Ώσπου, επιτέλους, κάποια μέρα, έρχεται εντολή «θα μας τον φέρεις στο τάδε σημείο».

Τον πήγα στο σημείο που μου όρισαν, αμίλητοι μπήκαμε στο αυτοκίνητο που τον περίμενε, φτάσαμε στην οδό Θερμοπυλών, στο Μεταξουργείο, οπότε ο οδηγός μου λέει: «Συντρόφισσα, πρέπει εδώ να κατέβεις». Αμίλητη μισάνοιξα την πόρτα, του είπα ένα σκέτο «γεια σου» με ένα φιλί στα πεταχτά, έκλεισα την πόρτα και σαν αυτόματο ξεκίνησα για το σπίτι. Ήμουν παγωμένη, άδεια από αισθήσεις. Χωρίς συναίσθηση πήρα το δρόμο μηχανικά για τα λεωφορεία της Γλυφάδας, οι δικοί μου που με είδαν, ξαφνιάστηκαν, με μια σκέτη καλησπέρα, πήγα στο δωμάτιο του παιδιού και έμεινα στυλωμένη εκεί να το κοιτάω, ήμουν ένα παγωμένο είδωλο, δεν ένιωθα άνθρωπος.

Το ίδιο και την άλλη μέρα. Συνέχεια δέκα μέρες ήμουν ένα «ζόμπι», όχι ένας ζωντανός άνθρωπος.

Η έξοδος από την Αθήνα

Σε καμιά δεκαριά μέρες μου έφερε ο αδερφός μου ένα γράμμα που έλαβε στο γραφείο που ευτυχώς η Ασφάλεια δεν το ήξερε. Ήταν με τα γράμματα του άντρα μου. Το άνοιξα. Αρχισα να το διαβάζω: «Μαράκι μου κλπ.», πάνω από δέκα γραμμές δεν μπόρεσα να διαβάσω. Τότε «ξύπνησα». Τότε συνειδητοποίησα την απόλυτη καταστροφή –πάει πια, ως εδώ ήταν η ζωή και η χαρά της ζωής, τώρα όλα τελείωσαν. Δεν μπόρεσα να το διαβάσω ολόκληρο το γράμμα.

Αργότερα στο σπίτι, κλεισμένη στο δωμάτιό μου, μπόρεσα να το διαβάσω ολόκληρο. Πόσες φορές; Άπειρες. Όλη μας η ζωή μέσα σ' αυτό το γράμμα. Μόνο που δεν προέβλεψα να το ασφαλίσω κάπου, ώστε να μου μείνει αυτό το γράμμα με τον απολογισμό της ζωής μας και, έτσι, όταν ήρθαν να πάρουν εμένα, (έμενα πια στο σπίτι μας στη Γλυφάδα, αλλά δεν ήταν δηλωμένο), αναγκάστηκα να το κόψω κομματάκια και να το εξαφανίσω.

Πάει και η τελευταία επικοινωνία μαζί του. Και η ζωή μου πάει κι αυτή. Άδειασε...

Οι μέρες περνούσαν, ο ραδιοφωνικός σταθμός από «πάνω» έδινε όλες τις αφίσες των στελεχών και για τον Καραγιώργη τίποτε. Προκαταβολικά γράφω εδώ, πως όταν τον παρέλαβαν τόσο αργά, μετά τον Οκτώβρη που έκλεισε ο *Ριζοσπάστης*, είχαν κυκλώσει την Αθήνα τόσο σφιχτά οι Κυβερνητικοί, ώστε δεν μπορούσε να περάσει ούτε πουλί πετούμενο. Οι δικοί μας, ώσπου να

βρουν κάποια ευκαιρία για να τον φυγαδέψουν, τον έκλεισαν σε μια μεγάλη ... κούτα, και εκεί μέσα έμεινε για λίγες μέρες ακίνητος. Τέλος, όταν βρήκαν την ευκαιρία που περίμεναν, τον έβγαλαν από το «κλουβί του», ξερός, τα πόδια του δεν τον κρατούσαν, δεν μπορούσε να περπατήσει, τον πήρε στην πλάτη του ο νεαρός που μου τα έλεγε αυτά πολύ αργότερα, όταν ειρηνεύσαμε και τελείωσαν οι πόλεμοι και οι καταστροφές, και μέσα από ειδικά μονοπάτια που αυτός ήξερε –η Πάρνηθα είχε στρατό– τον έβγαλε στην άλλη πλευρά του βουνού, προς τη Βοιωτία. Εκεί, μου έλεγε, έφαγε, πλύθηκε, τα πόδια του ξεπιάστηκαν και, λίγο-λίγο, άρχισε το παλιό περπάτημα, για να «οργώσει» αργότερα, καβάλα σε άλογο ή και πεζός, όλη την Ελλάδα.

Μόλις λοιπόν ο νεαρός τον έβγαλε σε ασφαλές μέρος και τον παρέλαβε το αρμόδιο αντάρτικο τμήμα, ανήγγειλε και ο ραδιοφωνικός σταθμός των ανταρτών την έξοδο του Καραγιώργη από την Αθήνα –γιατί ως τότε μας κρατούσε στην αγωνία. Από τις 10 Ιανουαρίου του 1948 που πήρα το γράμμα του (στις 8 το έγραψε), προχωρούσε ο Ιανουάριος και δεν ακουγόταν τίποτε. Η αγωνία μας ήταν αφάνταστη. Κάπου στο τέλος Ιανουαρίου ήταν που το ανήγγειλε το ραδιόφωνο.

Είπαμε τότε «καλή τύχη» στον άνθρωπό μας. Ό,τι του συνέβαινε, τουλάχιστον θα ήταν ελεύθερος.

Τον Ιανουάριο του 1948 ο Καραγιώργης με εντολή του Πολιτικού Γραφείου βγήκε στο βουνό και ανέλαβε τη διοίκηση των τμημάτων του Δημοκρατικού Στρατού Θεσσαλίας και από το Μάρτη τη διοίκηση του Κλιμακίου του Γενικού Αρχηγείου για τη Νότια Ελλάδα (ΚΓΑΝΕ). Έμεινε στη θέση αυτή μέχρι τον Ιανουάριο του 1949, οπότε σε μια μετακίνησή του τραυματίστηκε σοβαρά στο κεφάλι και έμεινε ουσιαστικά ανάπηρος.

Ο Φοίβος Γρηγοριάδης στο βιβλίο του, *Ιστορία του Εμφυλίου Πολέμου*, αναφέρει:

«Από την άνοιξη και το καλοκαίρι του 1948 η κατάσταση υπέρ των ανταρτών πήρε μια σημαντική μεταβολή στη Θεσσαλία. Μόλις είχε δημιουργηθεί το ΚΓΑΝΕ με διοικητή τον Κώστα Καραγιώργη. Είναι αξιοπρόσεκτο ότι η βελτίωση της κατάστασης συμπίπτει με την επανεμφάνιση στη Θεσσαλία του Κώστα Καραγιώργη. Και στην Κατοχή, στις αρχές του 1943, η ανάληψη της αρχηγίας από τον Καραγιώργη συνέπεσε με ένα πραγματικό φούντωμα του θεσσαλικού ΕΛΑΣ.

Είναι αλήθεια ότι η προσωπική συμβολή του αμφισβητείται από πολλούς. Αλλά η μεγαλύτερη αλήθεια είναι ότι η σύμπτωση εκείνη υπάρχει και στο Πρώτο και στο Δεύτερο αντάρτικο».

Ο Καραγιώργης επικεφαλής του ΚΓΑΝΕ οργάνωσε και ανέπτυξε τις δυνάμεις του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας. Η δύναμη των αντάρτικων μονάδων φτάνει τους 13.000 μαχητές και τα τμήματα αυτά έδωσαν πολλές νικηφόρες μάχες.

Τις σημαντικές αυτές επιτυχίες των δυνάμεων του Κλιμακίου επεσήμανε το Πολιτικό Γραφείο σε ειδική συνεδρίαση και τις κατέγραψε στην απόφαση της 1^{ης} Νοεμβρίου 1948, που μεταξύ άλλων σημειώνει:

«Το Πολιτικό Γραφείο θεωρεί βασικά ικανοποιητική τη στρατιωτικοπολεμική επίδοση και πολιτική δουλειά του Κλιμακίου και των παρακάτω απ' αυτό διοικήσεων του στρατού μας στη Νότια Ελλάδα... Το Κλιμάκιο είδε σωστά τη στρατηγική του αποστολή μέσα στα πλαίσια της πολιτικής μας, για την απελευθέρωση της Ελλάδας και την εγκαθίδρυση της Λαϊκής Δημοκρατίας. Το Κλιμάκιο και οι παρακάτω απ' αυτό διοικήσεις, όλοι οι μαχητές μας στη Νότια Ελλάδα εκπλήρωσαν με ταχύτητα, αποφασιστικότητα και πρωτοβουλία όλες τις αποστολές που πήραν από το Γενικό Αρχηγείο...

(...) Το Κλιμάκιο κέρδισε τόσες και τόσες επιτυχίες (η απόφαση τις αναφέρει), πρώτο: Γιατί είχε καθαρή προοπτική και έκανε σωστή εκτίμηση της κάθε φορά κατάστασης. Δεύτερο: Ανέπτυξε εξαιρετικά σε στελέχη και μαχητές το στοιχείο της κίνησης. Τρίτο: Δυνάμωσε την ηθικοπλαστική ενότητα στα τμήματά του...».

Η στρατιωτική κατάσταση άλλαξε τους πρώτους μήνες του 1949. Τα κυβερνητικά στρατεύματα είχαν στο μεταξύ ανασυγκροτηθεί και έκαναν μεγάλες επιθετικές επιχειρήσεις με ισχυρότατες δυνάμεις που δεν μπόρεσαν να αντιμετωπίσουν τα τμήματα του Δημοκρατικού Στρατού και είχε σαν αποτέλεσμα τη διάλυση και καταστροφή των δυνάμεων του ΚΓΑΝΕ.

Ο Καραγιώργης όμως δε βρισκόταν εκεί. Στις 10 Ιανουαρίου έφυγε για το Γράμμο, όπου ο Ζαχαριάδης του ανακοίνωσε τη μετάθεσή του στο Γενικό Αρχηγείο και τη συμμετοχή του στον επικείμενο ανασχηματισμό της Προσωρινής Δημοκρατικής Κυβέρνησης. Επιστρέφοντας στη Θεσσαλία τραυματίστηκε κοντά στο Μέτσοβο από έκρηξη νάρκης και έμεινε ημιπαράλυτος ένα μήνα σε μια στάνη μέσα στα χιόνια. Όταν κάπως ανάρρωσε, πήρε εντολή του Πολιτικού Γραφείου να ξεκινήσει για το Γράμμο. «Σούρθηκε», όπως αφηγήθηκε αργότερα, μέσα στα χιόνια για είκοσι μέρες, γιατί δεν μπορούσε να ανέβει σε άλογο. Έτσι έφτασε στο Γράμμο. Τον Απρίλιο έφυγε για τη Βουδαπέστη, όπου εγχειρίστηκε στο κεφάλι. Η εγχείρηση όμως είχε μερική επιτυχία, αφού από τότε υπέφερε συνεχώς από δυνατές κεφαλαλγίες και το αριστερό του χέρι έμεινε ημιπαράλυτο. Σ' αυτή την κατάσταση ξαναγύρισε στο Γράμμο και ξανάρχισε δουλειά. Ήταν πια Αύγουστος του 1949 και περίπου δυο βδομάδες αργότερα έπεσε ο Γράμμος και ο Εμφύλιος Πόλεμος έληξε με ήττα του Δημοκρατικού Στρατού.

Ο αδελφοκτόνος πόλεμος

Αυτός στο Δημοκρατικό Στρατό, εγώ στην εξορία...

Για μένα δεν υπήρχε περιθώριο αλλαγής σπιτιού. Όλος ο δικός μας κόσμος είχε βγει στην επιφάνεια με την πλαστή νομιμότητα που έστησαν κι έτσι έμεινα σπίτι μου. Χωρίς όμως να αφήσω την κομματική δουλειά μου. Αντίθετα, μου ανέθεσαν και άλλες υποχρεώσεις μια και οι ελλείψεις ήταν μεγάλες.

Για τον Καραγιώργη, ο σταθμός του βουνού ανήγγειλε ότι του ανέθεσαν τη Νότια και Κεντρική Ελλάδα, δηλαδή Θεσσαλία, Στερεά Ελλάδα και Πελοπόννησο. Στην Πελοπόννησο όμως δεν πρόλαβε να πάει, γιατί ήδη ο εθνικός στρατός είχε κυριαρχήσει και είχε εκκαθαρίσει όλο το χώρο της χερσονήσου. Γι' αυτό περιόρισε τη δράση της Μεραρχίας του στην Κεντρική Ελλάδα.

Στο μεταξύ, είχαν πιάσει και μένα, ήμουν εξορία στη Χίο και μια μέρα με πήραν για μεταγωγή. Ούτε ήξερα γιατί, ούτε και κανέναν μου είπε τίποτε. Και από Τμήματα Μεταγωγών ήξερα από το 1939-'40 ακόμα. Τώρα όμως ούτε Τμήμα Μεταγωγών, ούτε τίποτα. Ένας φαντάρος πήρε τα πράγματά μου και με πήγαν στην Αθήνα, στο Α' Σώμα Στρατού.

Άνοιξαν λοιπόν οι δουλειές μας!

Ο Δημοκρατικός Στρατός κατέβαινε συχνά σε ένα χωριό που ήταν όλοι «δικοί μας». Εκεί είχαν και το σύνδεσμο που κρατούσε την επαφή με την Αθήνα. Ο Καραγιώργης του έδωσε ένα σημειωματάκι για την αδερφή του Χρυσούλα, με μερικές λέξεις για

κείνη, το γιο του και μένα. Αυτό ήταν όλο. Πιάστηκε όμως ο σύνδεσμος, του βρήκαν το σημειωματάκι, έπιασαν τη Χρυσούλα, κουβάλησαν και μένα από τη Χίο, όπου ήμουν εξορία.

Στο μεταξύ η τρομοκρατία στο εσωτερικό της Ελλάδας, οι συλλήψεις, οι τουφεκισμοί, είχαν φτάσει σε απίστευτο βαθμό. Αγόρια και κορίτσια, για ένα ναι ή ένα όχι, τα έστελναν στο εκτελεστικό απόσπασμα.

Στο Σώμα Στρατού τι δουλειά είχα εγώ ούτε ρώτησα. Την άλλη μέρα με ανέβασαν στη μεγάλη αίθουσα και εκεί είδα τη Χρυσούλα κι ένα άλλο κορίτσι. Γελαστοί όλοι, οι στρατιωτικοί και τα κορίτσια, εγώ με την αιώνια ξινή μου, αγέλαστη μούρη, ξαφνιαστήκα. Λες και ήταν κοινωνική εκδήλωση.

Για το σημείωμα του Καραγιώργη όμως μιλά.

Δεν μπορούσα να καταλάβω γιατί με φέρανε εδώ. Και γιατί αυτή η κοινωνική θα έλεγα, σύναξη.

Την άλλη μέρα όμως όλα άλλαξαν.

Πήραν τη Χρυσούλα και την άλλη κοπέλα να τις μεταφέρουν στη Λαμία, όπου ήταν το Κέντρο της Περιοχής όπου διεξήχθη το «αδίκημα». Είχαν μαζέψει όλο το χωριό στη στρατώνα κι εμείς ήμασταν η παρωνυχίδα. Στο σταθμό όμως η Χρυσούλα κατάφερε και τους το έσκασε. Χάλασαν τον κόσμο, δεν τη βρήκαν και πήραν εμένα στη Λαμία.

Έτσι βρέθηκα κι εγώ στο μάτι του κυκλώνα.

Σε σύσκεψη των στελεχών του Δημοκρατικού Στρατού, με επικεφαλής τον Καραγιώργη, καταστρώθηκε ολόκληρο επιτελικό σχέδιο για να χτυπήσουν το Καρπενήσι, που ήταν τόσο οχυρωμένο, μια και ήταν στο κέντρο της Ελλάδας, που όλοι έλεγαν «έχουμε σιγουριά στο Καρπενήσι. Είναι απόρθητο». Εκεί άλλωστε ήταν και το Στρατηγείο της Κεντρικής Ελλάδας. Στρατηγοί, στρατός, αξιωματικοί, πολιτικοί, όλοι εκεί είχαν την έδρα τους. Όπως έμαθα αργότερα από άλλους που ήταν και παρόντες και συμ-

μετέχοντες στη σύσκεψη που συγκάλεσε ο Καραγιώργης, τους εξήγησε για ποιο λόγο θα χτυπήσουν το Καρπενήσι, ανέθεσε στον ανώτερο αξιωματικό του τακτικού στρατού το σχεδιασμό της επίθεσης και στο «Γιώτη» (Χαρίλαο Φλωράκη) την όλη ευθύνη, έκαναν «σχέδιο επί χάρτου», όπως το λένε στη στρατιωτική γλώσσα τους, ένα χωμάτινο επίπεδο ήταν καλά ετοιμασμένο για να γίνει το σχέδιο, ασχολήθηκαν πολύ με την προετοιμασία και ο Καραγιώργης, αφού όλα ήταν έτοιμα, έφυγε για εκεί που είχε εντολή να πάει.

Έγινε η επίθεση. Οι αντάρτες έπιασαν τους Κυβερνητικούς στα ξαφνικά. Είχαν και καλεσμένους εκείνη τη βραδιά, μια τραπεζαρία ολόκληρη και όταν βρέθηκαν κυκλωμένοι, τα παράτησαν όλα όπως ήταν και έτσι τα βρήκαν οι αντάρτες όταν μπήκαν μέσα. Γι' αυτό έμεινε ύστερα το ειρωνικό «σιγουριά στο Καρπενήσι»!

Αυτό όμως, παρά λίγο, θα το πλήρωνα με το κεφάλι μου.

Είπαμε, η Χρυσούλα κατάφερε και ξέφυγε, πήραν εμένα στη θέση της –αφού ήμουνα Καραγιώργη– να πληρώσω το τίμημα.

Στο Α' Σώμα Στρατού που με κρατούσαν, η αδερφή μου Ματίνα μου έφερνε πρωί-μεσημέρι-βράδυ φαγητό τις δυο-τρεις μέρες που έμεινα. Εκείνο το πρωί, όταν το έφερε, ο φρουρός της είπε «δεν είναι εδώ». Έμεινε λίγο ακίνητη και αμήχανη όπως ήταν, ξεκίνησε σιγά-σιγά να φύγει. Ένας άλλος φαντάρος στη στροφή της ψιθύρισε «την πήραν πρωί-πρωί να την πάνε στο Καρπενήσι, να την παραδώσουν, να την κόψουν με τα μαχαίρια».

Η Ματίνα έπρεπε να βρει τρόπο να με σώσει. Δεν είχε άλλον άνθρωπο από την Τζέλη, τη γυναίκα του Βαγγέλη Γυφτοδήμου, αδερφού του δικού μου Κώστα.

Και τότε μπήκαν στη μέση οι Μεγάλοι Τίτλοι. Ο πατέρας της Τζέλης, Φραγκόπουλος, ήταν στρατηγός, στη Στρατιωτική Δικαιοσύνη. Πεθαμένος τώρα, αλλά οι τίτλοι δε φεύγουν. Ήταν και «Κόντες», Κερκυραίος, φίλος και σύγχρονος με το Στρατηγό

Γαρέζο, επιτετραμμένο τώρα επικεφαλής της Στρατιωτικής Δικαιοσύνης, ο οποίος πήρε την υπόθεση στα χέρια του. Επείγον σήμα στο στρατηγό Κετσέα, υπ' ευθύνη του, να παραλάβει την «κυρίαν» Μαρία Αγγριγιαννάκη-Καραγιώργη, πριν φτάσει το λεωφορείο στο τέρμα του γιατί «τούτο και τούτο και τούτο» σχεδίαζαν και ο Στρατηγός Κετσέας που είναι υπεύθυνος στο Σώμα Στρατού Στερεάς Ελλάδας έχει όλη την ευθύνη, προσωπικά να την παραλάβει.

«Ανάστα ο Κύριος», γιατί πράγματι μου την είχαν στημένη να πληρώσω για τον Καραγιώργη.

Σταματάει λοιπόν το λεωφορείο που μας πήγαινε πριν το τέρμα του, έρχονται κάποιοι στρατιώτες και ζητούν την κυρία Καραγιώργη και το συνοδό της, μας παίρνουν και προχωράμε. Στον εξώστη ενός σπιτιού βλέπω μια πανύψηλη φιγούρα ενός ανώτερου αξιωματικού να κάνει νευρικός βόλτες πέρα δώθε και μόλις με είδε, συνοδευόμενη από ένα στρατιωτικό και το δικό του απεσταλμένο, κατεβαίνει δυο-τρία σκαλοπάτια, απλώνει σαν για να με αγκαλιάσει, το χέρι του, σαν να ήθελε να με προστατεύσει και ρωτάει εναγωνίως: «Η κυρία Καραγιώργη;». «Μάλιστα», λέω εγώ. «Ήρθατε, επιτέλους, κυρία μου, εδώ είσατε ασφαλής, είμαι ο στρατηγός Κετσέας». «Σας ξέρω, στρατηγέ μου, είστε πολύ καλός και χαίρομαι που σας γνωρίζω». Όλα αυτά ανεβαίνοντας στα σκαλοπάτια και αφού σταθήκαμε για λίγο στη βεράντα, λέει στο συνοδό μου: «Τα χαρτιά της κυρίας Καραγιώργη». Ο συνοδός μου, ένας καλότατος λοχίας που στο δρόμο έκλαιγε γιατί τον επιστράτευσαν, απάντησε: «Δε μου δώσανε χαρτιά, στρατηγέ μου, μονάχα την κυρία μου έδωσαν». Πάγωσε για λίγο ο στρατηγός, σιγουρεύτηκε τότε γι' αυτό που φοβόταν και μου ξανάπε: «Μη φοβάστε κυρία μου, είσατε στα χέρια του στρατηγού Κετσέα, απολύτως ασφαλής». Φαίνεται ότι τότε βεβαιώθηκε για εκείνο που ετοίμαζαν.

Έμεινα σε ένα δωμάτιο για μια-δυο μέρες, με πήγαν μετά στο

Τμήμα της Χωροφυλακής να μου πάρουν τα στοιχεία, με μετέφεραν στο Μεταγωγών και από εκεί με οδήγησαν στο σχολείο, όπου κρατούσαν σε ένα πελώριο θάλαμο καμιά εκατοστή γυναίκες, τη μια πάνω στην άλλη.

Ο Καραγιώργης είναι το θέμα μου, αλλά να που υπάρχω κι εγώ και αν κόβω την αφήγηση κομμάτια-κομμάτια, τότε και ο Καραγιώργης δεν είναι παρά μια σκέτη παρουσία χωρίς ζωή και υπόσταση.

Στην εξορία φτάνουν τα άσχημα νέα

Ο Καραγιώργης, όπως έγραψα, δεν ήταν στην επιχείρηση «Καρπενήσι». Τη σχεδίασαν όλοι μαζί με τους στρατιωτικούς και την ανέθεσαν στο Χαρίλαο Φλωράκη, στο «Γιώτη» να την εκτελέσει.

Στο στρατόπεδο που ήμουν κλεισμένη, έρχεται μια μέρα στο θάλαμο η θαλαμάρχης και μας διαβάζει στην εφημερίδα ότι ο Καραγιώργης τραυματίστηκε σοβαρά. Πάγωσα. Πλήρα την εφημερίδα στα χέρια μου και την κοίταξα χωρίς να διαβάζω. Ο θάλαμος πάγωσε. Το βράδυ κοιμηθήκαμε, εγώ κάτω από την «τέντα» μου, που είχα φτιάξει με την κουβέρτα μου, με τα μάτια ολάνοιχτα.

Την άλλη μέρα, περίμενα την εφημερίδα. Μπήκε η θαλαμάρχης, μου λέει: «Υπέκυψε». Το κοιτάζω στην εφημερίδα σαν να μην ήξερα να διαβάζω. Το μεσημέρι, κάτω από την «τέντα» μου, άφησα τα δάκρυα να τρέξουν. Όχι δάκρυα, αλλά ποτάμι. Όταν τελείωσε το σιωπητήριο και σηκωθήκαμε για το απογευματινό, τα μάτια μου ήταν κατακόκκινα και πρησμένα. Ο θάλαμος όλος συμεριζόταν χωρίς να μιλάει. Όταν βγήκαμε για την καθαριότητα, όλα τα μάτια επάνω μου, αμίλητες όλες. Μία μονάχα άκουσα να λέει σιγά στην άλλη: «Απ' αυτό είναι». Και η άλλη πάλι, σιγά να απαντά: «Μα από πού ήθελες να είναι».

Εν πάση περιπτώσει, τότε δεν είχε σκοτωθεί. Μόνο τραυματιστεί. Αν είχε σκοτωθεί, θα το ανακοίνωνε ο Σταθμός μας.

Και να πώς τραυματίστηκε ο Καραγιώργης: Για οδηγό είχαν ένα ντόπιο που ήξερε βήμα-βήμα την περιοχή του.

Αργότερα αυτός διηγείται στους άλλους: «Εγώ έλεγα στο στρατηγό να μην πάμε από το μονοπάτι, είναι ναρκοθετημένο. Εκείνος δεν άκουγε τι έλεγα, είχε το κεφάλι σκυμμένο και περπατούσε με γρήγορα βήματα. Και τότε έσκασε η νάρκη. Του είπαμε να τον βάλουμε στο φορείο, ούτε αυτό δέχτηκε, μονάχα να του δέσουμε το κεφάλι να μην τρέχουν τα αίματα».

Όταν έφτασαν στον προορισμό τους, τον παρέλαβε ο γιατρός, ο Σκίφτης και η Αλέγγρα, η νοσοκόμα, και τον φρόντισαν. Εκεί ήταν ένας έμπιστός του και όταν έφυγε και η Αλέγγρα, ο Καραγιώργης του λέει: «Αυτή η νάρκη έπρεπε να με αφήσει στον τόπο. Αυτός ο δολοπλόκος ο Κολιγιάννης με είχε κλεισμένο τέσσερες μέρες σε μια σπηλιά και με εκβίαζε με το πιστόλι στο χέρι να παραιτηθώ από την ηγεσία της Μεραρχίας. Του ζήτησα να μου δώσει την έγγραφη διαταγή και εγώ θα την εκτελέσω. “Όχι”, επέμενε, “θα παραιτηθείς, αλλιώς εδώ θα σε εκτελέσω”. Στο τέλος δεν άντεξα άλλο και βγήκα από τη σπηλιά κι ως με εκτελούσε στο δρόμο. Όμως ήμουν πολύ συγχυσμένος και ούτε άκουγα τι μου έλεγε το “τσακάλι” (ο σύνδεσμος-οδηγός) για τις νάρκες. Και να που θα την έχει τώρα την ηγεσία της Μεραρχίας».

Όταν ο Καραγιώργης γύρισε πίσω στην Ελλάδα από τη θεραπεία στη Βουδαπέστη, του ανέθεσαν το υπουργείο Πολεμικού Ανεφοδιασμού! Πού θα τα έβρισκε τα έρμα τα πολεμοφόδια;

Και μέσα σε όλα, είχαν και την επίσκεψη του γάλλου ποιητή Πολ Ελιάρ. Τον είχαμε γνωρίσει στην Αθήνα όταν ήρθε, στο Γαλλικό Ινστιτούτο, στο σπίτι του διευθυντή Οκτάβ Μερλιέ. Στο Παρίσι έμαθε τώρα ότι ο Καραγιώργης σκοτώθηκε και έγραψε αμέσως ένα ποίημα-ελεγεία στη μνήμη του. Αργότερα που επισκέφτηκε την Ελλάδα, ο Καραγιώργης είχε συνέλθει και ήταν και ο ίδιος στην ομάδα υποδοχής. Και η τραγική ειρωνεία είναι, ότι του έγινε μια μεγαλοπρεπέστατη υποδοχή τύπου ... Μεγάλης Αικατερίνης! Γιατί σε λίγο κατέρρευσε κι αυτό το μικρό κομμάτι που

κατείχε ο Δημοκρατικός Στρατός και βρέθηκαν όλοι στο Μπουρέλι της Αλβανίας.

Έτσι, ο Ζαχαριάδης μας έδειξε, και με το παραπάνω, πώς γίνονται οι Μεγάλοι Αγώνες. Αλλά, έτσι που ήξερε να ελίσσεται, άλλοι την «πλήρωσαν τη νύφη»!

